

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

JASNA DOBNIK

Slovenščina na visokošolskih ustanovah v ZDA

Diplomsko delo

Mentorica doc. dr. Nataša Pirih Svetina

Ljubljana, 2014

Zahvala

Z diplomskim delom se zaključuje moj triletni dodiplomski študij slovenistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani, zato se želim na tem mestu zahvaliti vsem, ki so me spremljali na tej poti.

Najlepša hvala mentorici dr. Nataši Pirih Svetina za vse potrebne in koristne napotke ter usmerjanje pri pisanju diplomskega dela. Zahvala gre tudi sodelavcem Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, ki so mi omogočili vpogled v arhiv.

Še posebej se zahvaljujem ge. Marti Pirnat-Greenberg, g. Luku Zibelniku, g. Edwardu Gobcu in g. Michaelu Bigginsu za vso pomoč in posredovane informacije.

Hvala tudi vsem prijateljem za prenašanje mojih kriznih trenutkov, še posebej pa prijateljici in sošolki Luciji, s katero sva skupaj prebrodili vse težave.

In nenazadnje, iskrena hvala mojim staršem, ki so mi omogočili študij in mi ves čas stali ob strani ter mi vlivali dodatno motivacijo.

Hvala vsem!

IZVLEČEK

Slovenščina na visokošolskih ustanovah v ZDA

Diplomska naloga poskuša predstaviti razširjenost in organiziranost poučevanja slovenščine na visokošolskih ustanovah v ZDA od začetkov, ki segajo v 20. leta 20. stoletja, vse do današnjih dni. Znotraj pregleda so obravnavani tudi posamezniki oz. slovenski rojaki, ki so s svojim zavzetim delom in prizadevnostjo vidno pripomogli k uveljavljanju slovenščine na univerzitetni ravni v ZDA. Uvodoma pa so obravnavane institucije s poslanstvom širjenja slovenskega jezika in slovenske kulture v tujini.

Ključne besede: slovenski jezik, institucije, poučevanje, univerze, ZDA

ABSTRACT

Slovene language at the universities in USA

Dissertation tries to present extension and organization of teaching Slovene language at the American universities from beginning in 20th century until today. Particular attention is devoted to Slovene patriots who played important role in the process of enforcing Slovene language at American universities. As an introduction are described institutions with mission to promote Slovene language and culture in foreign countries.

Key words: Slovene language, institutions, teaching, universities, USA

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Jasna Dobnik, z vpisno številko 18100712, vpisana na študijski program slovenistika in španski jezik in književnost, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Slovenščina na visokošolskih ustanovah v ZDA* v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, avgust 2014

Podpis avtorice:_____

Kazalo vsebine

1. UVOD	6
2. INSTITUCIJE IN ORGANIZACIJE	7
2.1. Program <i>Slovenščina na tujih univerzah</i> v okviru Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik	7
2.2. Družba za slovenske študije (Society for Slovene Studies)	8
2.3. Center za slovenske študije	9
3. ZAČETKI NA UNIVERZI COLUMBIA, NEW YORK.....	10
3.1. Andrej Kobal	11
4. RAZMAH V 2. POLOVICI 20. STOLETJA.....	12
4.1. Rado Lenček.....	15
4.2. Edward Gobec	16
4.3. Fulbrightov program.....	17
4.3.1. Fulbrightovi štipendisti.....	17
5. SITUACIJA V 21. STOLETJU.....	20
5.1. UNIVERZA V KANSASU, LAWRENCE.....	20
5.2. CLEVELANDSKA DRŽAVNA UNIVERZA, OHIO	21
5.3. UNIVERZA WASHINGTON, SEATTLE	22
6. ZAKLJUČEK.....	23
7. VIRI IN LITERATURA	24

1. UVOD

Prepoznavnost slovenskega jezika v svetu je po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 začela postopno naraščati, konkretnjši premiki pa so se začeli dogajati po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, ko je slovenščina postala eden izmed njenih uradnih jezikov. Povečano zanimanje za slovenščino po svetu izkazujejo tudi podatki, zbrani v okviru programa *Slovenščina na tujih univerzah* Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik; leta 1994 so v okviru programa sodelovali »le« z 29 univerzami v tujini, leta 2005 pa že s 50 univerzami, do danes pa so se o sodelovanju dogovorili še z dodatnimi 8 univerzami. Med vsemi univerzami v tujini, s katerimi sodeluje Center za slovenščino in na katerih se poučuje slovenščina, jih je zaradi geografske bližine največ v Evropi. Na 23 univerzah je možen celo dodiplomski in podiplomski študij slovenščine. Potrebno pa se je zavedati, da se status slovenščine na različnih univerzah po svetu razlikuje.

Predmet obravnave tega diplomskega dela je prisotnost in razširjenost slovenščine na visokošolskih ustanovah v ZDA. Poskusili bomo predstaviti organiziranost in zgodovino poučevanja slovenščine od začetkov, ki segajo v začetek 20. stoletja, vse do današnjih dni. Zaradi pomanjkanja oziroma nedostopnosti določenih virov in literature v delu ni podrobno predstavljenih ter časovno umeščenih vseh pojavljanj slovenščine na različnih visokošolskih ustanovah. Prav zaradi tega sem se mestoma bolj osredotočila na posameznike, ki so s svojim delovanjem in prizadevanjem pripomogli k uveljavitvi slovenščine na univerzitetni ravni. V uvodu pa se posvečam institucijam in organizacijam, ki skrbijo za promocijo slovenskega jezika in kulture v tujini oziroma v ZDA.

Pri raziskovanju sem kombinirala različne metode: zgodovinsko, metodo spraševanja, analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov.

2. INSTITUCIJE IN ORGANIZACIJE

2.1. Program *Slovenščina na tujih univerzah* v okviru Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik

Eden izmed osmih programov znotraj Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik¹ (v nadaljevanju Center za slovenščino) je program *Slovenščina na tujih univerzah* s poslanstvom širjenja in podpore poučevanju slovenščine na univerzah v tujini, katerega zametki segajo v čas sredine 60. let, ko je v okviru komisije za mednarodne odnose Univerze v Ljubljani začel delovati oddelek, zadolžen za spremljanje slovenističnega lektorskega dela na tujih univerzah. V letu 1971/1972 se je ta naloga dodelila Komisiji za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah, ki je delovala pod Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, v letu 1992 pa se je ime Komisije spremenilo v *Slovenščina na tujih univerzah* pod okriljem Centra za slovenščino. Program je financiran s strani Ministrstva, pristojnega za visoko šolstvo, pri sami organizaciji pa pomaga tudi Ministrstvo za zunanje zadeve (Vidovič Muha, 1999).

Program skrbi za organizacijo, odpiranje, vodenje lektoratov² slovenskega jezika in študijev slovenistike v tujini ter skuša na novo vzpostavljati in vzdrževati stike z vsemi institucijami po svetu, povezanimi s slovenskim jezikom. Hkrati nudi pomoč lektorjem³ z različno strokovno literaturo, učnimi pripomočki ter na ta način usmerja njihovo delo. Konstantne pomoči so deležni tudi lektorati, ki jih sami ne organizirajo, a si prizadevajo za njihovo čim boljše izvedbo in tesnejše meduniverzitetno sodelovanje. Leta 2004 so v okviru programa začeli tudi z izvedbo skupnih projektov z namenom širše mednarodne promocije slovenščine.

Za poučevanje slovenščine na tujih univerzah so večinoma zadolženi lektorji slovenskega jezika, ki so izbrani preko programa *Slovenščina na tujih univerzah* s pogojem, da so zaključili univerzitetni program slovenistike, imajo izkušnje iz poučevanja slovenščine kot tujega jezika ter poznajo državo in njen jezik, v kateri nameravajo poučevati. Pred tem morajo opraviti še usposabljanje na Centru za slovenščino in hospitacijo na tečajih slovenščine ter na poletnem Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture. Ob tem je potrebno omeniti, da so lahko učitelji slovenščine zaposleni preko tujih univerz oziroma to delo opravljajo v tujini živeči slovenisti ali slavisti.

¹ Več na spletni strani <http://www.centerslo.net/>

² Po SSKJ-ju gre za »pedagoško enoto ali službeno mesto lektorja zlasti v okviru fakultete«.

³ Po SSKJ-ju gre za »predavatelja za praktični pouk zlasti tujih jezikov«.

Delo vseh, slovenskih in tujih lektorjev, je odvisno od programa, ki ga izvaja posamezna univerza. Kjer je organiziran diplomski študij slovenistike, je delo razdeljeno na jezikoslovna predavanja in predavanja iz literature, kjer pa ima slovenski jezik status lektorata, je učni načrt osredotočen predvsem na jezikovi pouk, ki ga lektorji občasno popestrijo s slovensko literaturo in kulturo.

Center za slovenščino znotraj programa *Slovenščina na tujih univerzah* redno skrbi za letna izobraževanja in srečanja lektorjev, kjer spoznavajo novosti s področja poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika, se seznanjajo z novim učnim gradivom ter na ta način izboljšujejo kakovost poučevanja slovenskega jezika v tujini (Spletna stran Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik).

2.2. Družba za slovenske študije (Society for Slovene Studies)

Družba za slovenske študije je znanstvena neprofitna organizacija, ki so jo leta 1973 ustanovili ameriški akademiki, predani promociji slovenskega jezika v ZDA in Kanadi s prvotnim sedežem na Inštitutu za Vzhodno-Centralno Evropo na Univerzi Columbia v New Yorku, trenutno pa se nahajajo na Bowdoin College v Brunswicku.

Do danes so se razvili v pomembno mednarodno uveljavljeno organizacijo akademikov iz različnih držav sveta s poslanstvom medsebojnega sodelovanja znanstvenikov s slovenističnega področja, širjenja znanstvenih informacij in novih dognanj. V ta namen letno organizirajo različne konference ter izdajajo slovenistične publikacije v angleškem jeziku. Prvih pet let delovanja družbe so izdajali *SSS Newsletters*, za tem so izšli 4 zvezki *Papers in Slovene Studies*, od leta 1979 pa so se posvetili predvsem izdaji *Slovene Studies: Journal of the Society for Slovene Studies*, kjer se še danes prepletajo različni članki in debate o slovenski literaturi, jeziku, kulturi in zgodovini.

V prihodnosti načrtujejo ustanovitev raziskovalnega centra za slovenske študije v ZDA, imenovanega *Bringing Slovenia to North America*, katerega pobudnik je bil tudi soustanovitelj in prvi predsednik družbe Rado Lenček⁴ (Spletna stran Society for Slovene Studies).

⁴ Več o njem na strani 14.

2.3. Center za slovenske študije

Center za slovenske študije je bil ustanovljen leta 2008 na Univerzi Cleveland. Gre za širok projekt, ki temelji na sodelovanju te univerze z Republiko Slovenijo, Lakeland Community College, Bowling Green State University in Kent State University z glavnim namenom spodbuditi sodelovanje med slovenskimi in ameriškimi univerzami, izmenjave profesorjev in študentov ter širjenje slovenskega jezika in slovenske kulture v ZDA, s čimer želijo upočasniti proces asimilacije slovenskih izseljencev (Spletna stran Cleveland State University).

Ob tem je potrebno omeniti tudi zavzeto delovanje generalnega konzulata RS v Clevelandu, ki si je po besedah dr. Zvoneta Žigona močno prizadeval za uvedbo lektorata slovenskega jezika na Univerzi Cleveland in se je nato razvil v širši projekt Center za slovenske študije⁵. V sodelovanju z uradom za Slovence po svetu in v zamejstvu ter s Centrom za slovenščino kot drugi/tuji jezik so leta 2011 na univerzi v Clevelandu odprli tudi slovensko knjižnico, ki jo je uredil tamkajšnji lektor Luka Zibelnik, kar prinaša dodatno možnost za spoznavanje in utrjevanje položaja slovenskega jezika in kulture v ZDA (Delo, 2011, str.16).

In kakšna je bila pot do današnjega položaja slovenščine v svetu? Skoraj povsod, zlasti izven Evrope, je bila pogojena z izselitvami Slovencev v tuje države, kjer so jo skušali z vsakdanjo rabo ohraniti živo. Nekateri posamezniki pa so z izjemnim trudom in prizadevnostjo dosegli njeno uveljavitev celo na univerzitetni ravni, kot se je to zgodilo tudi v ZDA. Kljub temu gredo zasluge za prvi pojav slovenščine na tamkajšnjih univerzah Američanu Clarencu A. Manningu⁶, profesorju za slovanske jezike na Univerzi Columbia v New Yorku.

⁵ Iz intervjuja z dr. Zvonetom Žigonom na Osrednjem portalu za Slovence zunaj meja domovine: Moja Slovenija, 2008.

⁶ V 20. letih prejšnjega stoletja je postal profesor za slovanske jezike na Univerzi Columbia v New Yorku, kasneje je bil tudi dekan slavističnega oddelka. Avtor mnogih študij in razprav iz slovanskih književnosti in zgodovine, med pomembnejšimi je celoten pregled slavističnih študij v ZDA. Pisal je tudi spise o Jugoslaviji. Več na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UYQ2CYB7>

3. ZAČETKI NA UNIVERZI COLUMBIA, NEW YORK

Slavist Clarence A. Manning v svojem članku (1935) ugotavlja, da so bile posledice 1. svetovne vojne, ki so negativno vplivale na že uveljavljene predmete in znanstvene raziskave na univerzah v ZDA, najbolj vidne pri slavističnih študijah, ki po desetih letih od zaključka vojne nikakor niso mogle doseči enakovrednosti z ostalimi strokovnimi področji. K temu je prispeval tudi kvotni sistem iz leta 1924 glede priseljevanja Slovanov v ZDA, kar je posledično povzročilo manj zanimanja za slovanske jezike na univerzitetni ravni. V tem času je bilo le nekaj slavističnih oddelkov na različnih univerzah, med njimi so Univerza Kalifornija, Michigan, Harvard in Univerza Columbia. Pojavljali so se tudi oddelki na nekaterih kolidžih, ki pa so bili zainteresirani samo za večje slovanske jezike zaradi večjega števila živčnih Slovanov v njihovem okrožju. C. A. Manning po letu 1930 opazi počasne, a vztrajne spremembe glede položaja slovanskih študij na ameriških univerzah, ki so kasneje vendarle omogočile enakovrednost slovanskih jezikov z drugimi modernimi evropskimi jeziki.

Prvi dokumentirani primer (Lenček, 1987) slovenščine na univerzah v ZDA sega v leto 1922, ko je Oddelek za slovanske jezike Univerze Columbia pod vodstvom dr. Clarenca A. Manninga v okviru tedanjega Odseka za sodobne jezike in literature razpisal dvosemestrski študij slovenščine z imenom *Slovenščina e105-106: osnove slovenščine*. Kot piše Lenček (1987) je šlo za študij gramatike in sintakse (osnove pisanja, branja in konverzacije). V univerzitetnem katalogu je bil vsak semester ovrednoten s 3 točkami, na voljo tudi posameznikom brez predznanja ter s potrebno plačano vpisnino 24 dolarjev. Isti razpis se je pojavil v katalogih naslednjih dveh let, kar kaže, da je univerza program izvajala kar 3 šolska leta zapored do leta 1925. Študij je bil vključen, tako kot večina drugih slovanskih jezikov na tej univerzi, v univerzitetni večerni program *University Extension*. Vodil ga je lektor za južnoslovanske jezike dr. Milivoy Stanoyevich, po rodu iz Srbije, od koder je po opravljenem magisteriju odšel v Ameriko in leta 1921 doktoriral na Univerzi Columbia (Lenček, 1987).

3.1. Andrej Kobal

Nekaj let po prvi uvedbi tečaja slovenščine na Columbijski univerzi je leta 1931 tečaj znova zaživel z Andrejem Kobalom, slovenskim lektorjem, novinarjem in pisateljem, ki je leta 1921 zaradi vojne zapustil domovino in se odselil v ZDA v Chicago. Deloval je na različnih področjih; sprva je bil pomočnik urednika *Prosvete*, urejal je *Mladinski list*, kot strokovnjak prava, psihologije in političnih ved je bil tudi vladni svetovalec ZDA in pripadnik vojaške obveščevalne službe. V prostem času je pisal različne pesmi, novele in povesti ter jih objavljali v *Mladinskem listu* in v *Ameriškem družinskem koledarju*⁷. Poleg tega je napisal tudi nekaj kratkih iger s socialno tematiko, ki so bile zelo uspešne na slovenskih odrih v ZDA (Primorski slovenski biografski leksikon, 1982, 8. snopič, str. 76-79; Enciklopedija Slovenije, 1991, 5. knjiga, str. 166).

Leta 1970 se je upokojil in pričel s pisanjem avtobiografije *Slovenski popotnik pripoveduje*,⁸ v kateri se spominja začetka svojega poučevanja slovenščine na Columbijski univerzi v akademskem letu 1931-1932, ko je bil njen kandidat za magisterij, a potrebno je dodati, da ta tečaj po navedbah Lenčka (1987) ni registriran v uradnih publikacijah, ampak se omenja le v Kobalovi avtobiografiji.

V letu 1936-1937 se je slovenski jezik pojavil v novem programu Oddelka za vzhodnoevropske jezike Univerze Columbia. Tedaj sta bila na urniku večernih predavanj dva tečaja slovenščine; prvi se je imenoval *Slovenščina u101-102: Nadaljevalni tečaj*, za katerega je bilo potrebno osnovno predznanje slovenščine ali srbohrvaščine. Bil je plačljiv in za vsak semester ovrednoten s 3 točkami. Kobal je v tem tečaju dajal prednost predvsem slovnici in razvoju jezika, medtem ko je bil tečaj brez potrebnega predznanja jezika *Slovenščina u103-104: Pregled slovenske literature* osredotočen na slovensko literaturo s poudarkom na 19. stoletju in na povojnem obdobju. Kobal v svoji knjigi (1975) poroča, da sta bila ta dva tečaja⁹ deloma prenovitev tečaja iz leta 1932, a z bolj poglobljenim in razširjenim programom (Lenček, 1987).

⁷ Vsi omenjene publikacije so slovenski časopisi in revije, ki so v prejšnjem stoletju izhajali v ZDA, namenjeni pa so bili slovenskim izseljencem. Prosveto in Mladinski list je izdajala slovenska izseljenska organizacija Slovenska narodna podpora v Chicago.

⁸ Kobal, A., 1975-1976: *Slovenski popotnik pripoveduje*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

⁹ Ni znano ali sta se izvajala samo eno študijsko leto ali več.

4. RAZMAH V 2. POLOVICI 20. STOLETJA

Kljub zgodnji prisotnosti slovenščine v 20. in 30. letih 20. stoletja na Univerzi Columbia do poznih 60. let ni moč zaslediti nobenih tečajev slovenskega jezika na ostalih ameriških univerzah. Ponovni verodostojni podatki o poučevanju slovenskega jezika na ameriških univerzah izhajajo iz let 1965-1967, ko je Howard Aronson (1969) na podlagi ankete, razposlane 166 ameriškim ustanovam, oblikoval statistiko. V tistem času se je slovenščina poučevala na Univerzi Chicago, Univerzi v Indiani in na Univerzi Stanford (povzeto po Lenček, 1987). Glede na statistične podatke pa se je v istem času srbohrvaščina poučevala na kar 29 ustanovah, kar je bila najbrž posledica prevladujoče zunanje in jezikovne politike v tedanji Socialistični federativni republiki Jugoslaviji.

Kljub prevladi srbohrvaščine je zanimanje za slovenščino v ZDA postopoma, a vztrajno naraščalo, čemur je po Lenčku (1987) botrovalo več dejavnikov, med katerimi je izpostavil naslednje:

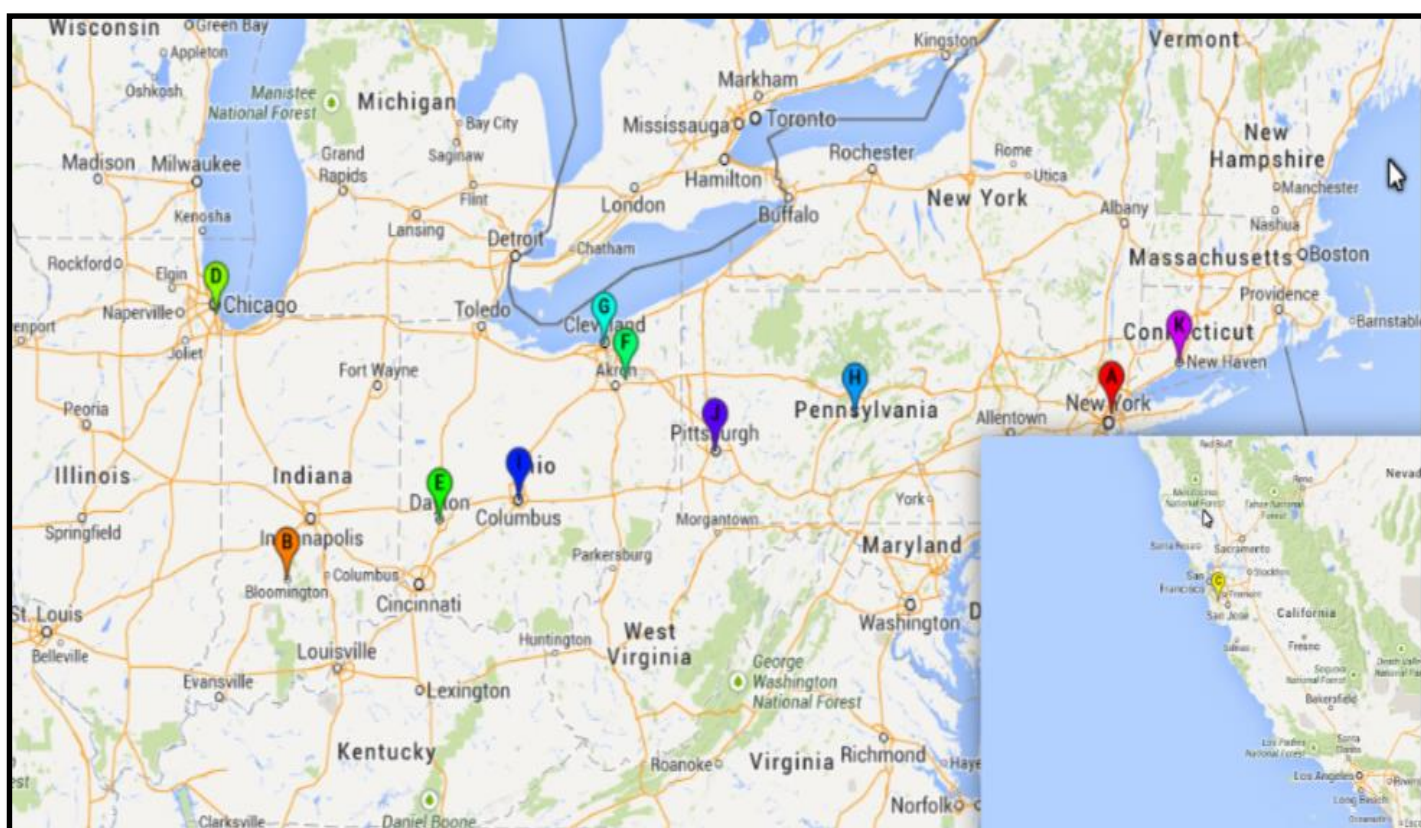
- premik znanstvenega zanimanja od osrednje na obrobnejšo tematiko, in sicer, od večjih na »manjše jezike«,
- naraščajoče zanimanje za usodo tako imenovanih »manjših« slovenskih jezikov med ameriški raziskovalci ter priprava za njihovo poučevanje,
- jezikoslovno zanimanje za slovenščino, kot posledica novejših jezikovnih učbenikov in izboljšanih slovensko-angleških oz. angleško-slovenskih slovarjev
- večje število usposobljenih učiteljev za slovenščino, ki so bili deloma šolani v Socialistični federativni republiki Sloveniji,
- skrb za slovenistiko v ZDA po vzoru ameriške Družbe za slovenistične študije (Society for Slovene Studies) z različnimi zasedanji in publikacijami,
- zavedanje koristi in potrebe po sodelovanju z ZDA in ustanovitve Fulbrightovega programa.

Tako je bil slovenski jezik že v sedemdesetih letih vključen v študijske programe nekaterih ameriških visokih šol, kjer je vztrajal tudi več let zaporedoma ali pa se pojavljal le v posameznih semestrih.

Po Lenčkovih ugotovitvah (1987) so med temi univerzami bile:

- Kentska državna univerza (Kent, Ohio)
- Clevelandška državna univerza (Cleveland, Ohio)
- Daytonška univerza (Dayton, Ohio)
- Pennsylvanijska državna univerza (University Park, Pennsylvania)
- Yale (New Haven, Connecticut)
- Univerza Columbia (New York)

Naslednji zemljevid prikazuje vse univerze v ZDA, kjer je bilo do začetka 80. let 20. stoletja občasno prisotno poučevanje slovenskega jezika in iz katerega je razvidno, da se je le-ta veliko bolj uspešno uveljavljal na vzhodu države, medtem ko je bil na zahodu prisoten le na Univerzi Stanford v Kaliforniji.

Slika 1: Univerze v ZDA z občasno prisotnim slovenskim jezikom

A Univerza Columbia, New York
B Univerza v Indiani, Bloomington
C Univerza Stanford, Kalifornija
D Univerza v Chicagu
E Univerza v Daytonu, Ohio
F Kentska univerza, Ohio

G Clevelandska univerza, Ohio
H Pennsylvanijska državna univerza
I Univerza Columbus, Ohio
J Univerza v Pittsburghu, Pennsylvania
K Univerza Yale, Connecticut

4.1. Rado Lenček

Rado Lenček je bil slovenski jezikoslovec in etnograf, eden izmed pomembnejših oseb, ki so prispevale k uveljavitvi slovenskega jezika in slovenistike kot samostojne znanstvene vede na ameriških tleh, za kar je bil nagrajen s častnim znakom svobode Republike Slovenije. Najprej je študiral v Ljubljani in Padovi, nato pa je po koncu 2. svetovne vojne služboval na slovenskih srednjih šolah na britansko-ameriškem območju Svobodnega tržaškega ozemlja v Trstu in Gorici. Med tem je nekaj let pisal za Kulturne vesti United States Information Service, nakar se je leta 1958 odločil za študij moderne lingvistike na Univerzi v Chicagu, kasneje še na Harvardu, kjer je doktoriral iz slovanskih jezikov in književnosti (Hladnik: 2006). Po končanem študiju se je sprva zaposlil kot docent za slovanske jezike in književnosti na University Illinois, od leta 1965 pa je svojo kariero vse do upokojitve gradil na Univerzi Columbia v New Yorku. Med tem časom je postal tudi član newyorške Akademije znanosti ter več jezikoslovnih društev (Primorski slovenski biografski leksikon, 1983, 9. snopič, str. 277-280).

V študijskem letu 1970-1971 je Oddelek za slovanske jezike Univerze Columbie na pobudo rednega profesorja slovanskih jezikov Williama E. Harkinsa znova razpisal dva enosemestrski tečaja slovenskega jezika in literature, tokrat v sklopu programa dodiplomskega študija, ki ju je vodil Rado Lenček. Prvi se je imenoval *Južnoslovanski jeziki G4005x: Struktura sodobne slovenščine*, za katerega je veljal pogoj znanja vsaj enega slovanskega jezika, drugi tečaj pa je bil usmerjen na področje slovenske literature (Lenček, 1987).

Leta 1974 je postal redni profesor slovanskih jezikov in kultur, nato pa je bil vrsto let tudi predstojnik slavističnega oddelka. Vseskozi se je posvečal tudi pisanju člankov¹⁰, ki jih je redno objavljial v slovenskih časopisih v ZDA ter na ta način poleg lingvističnih tem opozarjal tudi na položaj tamkajšnjih slovenskih izseljencev. Eden izmed njegovih največjih dosežkov je pobuda za ustanovitev *Društva za slovenske študije (Society for Slovene Studies)* leta 1973 in prvih deset let tudi položaj predsednika društva. S trdnim in zavzetim delom si je leta 1994 prislužil nagrado Ameriškega združenja učiteljev slovanskih in vzhodnoevropskih jezikov in leto za tem še naslov častnega Ambasadorja Republike Slovenije v znanosti (Enciklopedija Slovenije, 1992, knjiga 6, str. 128).

¹⁰ Bibliografija R. Lenčka je dostopna na spletni strani: slovlit.ff.uni-lj.si/slovjez/sds/lencek.html

4.2. Edward Gobec

Edward (Edi) Gobec, slovenski rojak, se je sredi prejšnjega stoletja z željo po študiju odselil v ZDA, misleč, da se bo vrnil v domovino, a se zaradi takratnega komunističnega režima to ni zgodilo. Med 2. svetovno vojno je bil od leta 1943 v delovnem taborišču v Nemčiji, po njej je dokončal gimnazijo v Italiji ter pred selitvijo služboval v tamkajšnjih emigracijskih pisarnah. S trdnim delom si je na ameriških tleh kmalu prislužil dovolj denarja za študij filozofije, sociologije in antropologije na različnih univerzah. Po letu 1962, ko je doktoriral na univerzi v Columbusu, Ohio, se je zaposlil na kentski univerzi v Ohio, kjer je ostal do upokojitve (Veliki slovenski biografski leksikon, 2008, str. 288). Poleg rednih zadolžitev na tej univerzi je kar 25 let brezplačno poučeval slovenski jezik ter skrbel tudi za druga področja v zvezi s slovenščino. Po njegovem pričevanju je kmalu uvedel *Slovenian Studies Award*, ki jo je na vsakoletnem Honors Day programu izročil najboljšemu ali najboljši študentki sam predsednik univerze. V navezi s to univerzo so slovenščino na visokošolski ravni poučevali tudi v Pennsylvaniji, Minnesoti in Coloradu.¹¹

Poleg znanstvene kariere se je Gobec zaradi zbadanja sodelavcev v predštudentskih letih odločil za zbiranje in analizo gradiva o znanih in uspešnih Slovencih po svetu ter v ta namen ustanovil Slovensko ameriško raziskovalno središče v Clevelandu (Slovenian Research Center of America). Do danes se je to začetno raziskovanje razvilo v pravi arhiv uspešnih zgodb o posameznih Slovencih, živečih v tujini. V času kariere je imel tudi mnoga predavanja ne samo znotraj države, ampak tudi v Kanadi in Avstraliji na temo Slovenije. Je avtor oziroma urednik šestnajstih knjig, različnih publikacij in člankov, ki vsestransko promovirajo, uveljavljajo Slovenijo in slovenski jezik po svetu ter opozarjajo na položaj izseljenskih Slovencev (Petrič: 2007). Med njimi je smiselno omeniti *Anthology of Slovenian American Literature* (1970), *Adjustment and Assimilation of Slovenian Refugees* (1980), *Slovenian Heritage* (1981) in *Slovenian Language Manual* (1977), namenjen angleško govorečim osebam, ki sta ga pripravila in izdala skupaj z ženo (Veliki slovenski biografski leksikon, 2008, str. 288; Glas Slovenije, 1998, let. 5, št.117, str. 10).

¹¹ Točnih podatkov glede let poučevanja na vseh omenjenih univerzah od g. Gobca nisem uspela dobiti.

4.3. Fulbrightov program

Fulbrightov program je mednarodni izobraževalni program izmenjave študentov, raziskovalcev, profesorjev in drugih strokovnjakov med ZDA in različnimi državami po svetu. Ustanovljen je bil leta 1946 na pobudo senatorja J. Williama Fulbrighta in vse od takrat je finančno podprt s strani ameriške vlade, ki vsakoletno podeljuje štipendije. Načrt za izvajanje programa in izbiro kandidatov je zaupan kolektivu *J. William Fulbright Foreign Scholarship Board*, sestavljenemu iz 12 strokovnjakov, ki jih imenuje predsednik Združenih držav Amerike (Spletna stran Bureau of educational and cultural affairs: <http://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright>).

V sklopu tega programa je do danes sodelovalo približno 310.000 oseb iz 155 držav, kar kaže na to, da gre za uspešen in razširjen program. Med članicami je od leta 1992 tudi Slovenija, ko je prvič samostojno podpisala Memorandum o soglasju z ZDA o Fulbrightovem programu. Pred tem so Slovenci sodelovali v programu v okviru Jugoslavije že od leta 1964 dalje. Med sodelujočimi so bili tudi učitelji slovenščine, ki so kot Fulbrightovi štipendisti poučevali slovenščino na različnih ameriških univerzah. Ob tem pa je nujno poudariti, da je večina njih tja odhajala zaradi raziskovalnega dela, poučevanje pa je bilo le njihova postranska zadolžitev. (Spletna stran Javnega sklada RS za razvoj kadrov in štipendije: <http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/fulbright-program/>)

4.3.1. Fulbrightovi štipendisti¹²

Univerza v Kansasu, Lawrence

Za poučevanje slovenščine na ameriških univerzah je bila v času Jugoslavije zadolžena Komisija za prosvetno sodelovanje z ZDA s sedežem v Beogradu, ki je to področje vključila v svoj program šele v letih 1979-1980. Takrat je znotraj Fulbrightovega programa v ZDA poslala prvega lektorja slovenščine Velemirja Gjulina. To potrjuje tudi arhiv Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, ki navaja lektorat V. Gjulina na Univerzi v Kansasu v Lawrencu kot prvi lektorat slovenščine v ZDA. Kot pomembno novico je to objavil tudi tedanji časopis *Prosveta*, namenjen slovenskim izseljencem.

¹² Vsi podatki in informacije pod sledečim poglavjem so iz arhiva Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik in članka R. Lenčka (1987).

K uresničitvi tega lektorata sta pripomogli tudi Filozofska fakulteta v Ljubljani in Kansaška univerza, ki je že tedaj imela močno razvit slavistični oddelek s poudarkom na ruščini, poljščini in srbohrvaščini.

Gjurin je izvajal dva začetna tečaja slovenskega jezika; enega v univerzitetnem naselju Lawrence, kjer se je tečaja udeležilo 5 študentov, drugi pa je bil v 70km oddaljenem Kansas Cityju s 15 študenti. Največ časa je v tečaju posvetil pravilni izgovorjavi, praktičnemu in vsakdanjemu jeziku, besednemu zakladu, nekaj pozornosti pa je namenil tudi slovenski literaturi in kulturi, saj je večina študentov bila slovenskega porekla z željo po spoznavanju svojih korenin.

V naslednjem študijskem letu je na univerzo prišla Dragica Bešlin, ki je prevzela mesto lektorja Gjulina in v spomladanskem semestru z enim nadaljevalnim in enim začetnim tečajem naprej razširjala znanje slovenskega jezika. V letu 1982-1983 jo je nadomestila Ljubica Črnivec. Na univerzi v Lawrencu je bil tečaj omogočen študentom dodiplomskega in podiplomskega študija, v Kansas Cityju pa je bil tečaj v sklopu večerne šole za odrasle, a oba tečaja sta bila v okviru univerzitetnega študija, ki se ga je v tem študijskem letu skupno udeležilo 14 posameznikov. V letu 1983-84 so bila poleg obeh tečajev izvajana tudi predavanja o Sloveniji in slovenskem jeziku, za kar je poskrbela nova lektorica Anka Dušej-Blatnik. V naslednjih dveh letih od 1984 do 1986 sta preko Fulbrightovega programa na univerzi poučevala še Miran Hladnik in Helga Glušič. Hladnik je izvajal 3 tečaje slovenščine: začetnega v Pittsburgu, Kansas, kjer je bilo v zimskem semestru kar 33 študentov; začetnega v Kansas Cityju in nadaljevalnega na Univerzi v Lawrencu. Dogovoril se je tudi za nekaj dodatnih predavanj o slovenski literaturi ter poskrbel za tesnejši stik med tamkajšnjo in ljubljansko slovenistično knjižnico. Leto za tem pa je Helga Glušič nadaljevala njegovo delo z dvema tečajema.

Univerza Columbia, New York

Po podatkih arhiva Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik je tudi na tej univerzi potekal Fulbrightov program s slovenskimi lektorji. V študijskem letu 1986-1987 je tečaj slovenščine vodila Ljubica Črnivec znotraj programa Columbia University School for General Studies. Leto kasneje je gostovala Marjeta Novak-Kajzer, v letu 1989-1990 Marija Bolta in leto kasneje Alenka Jensterle-Doležal. Devet let kasneje je Center zopet iskal kandidata v okviru programa, a dogovarjanja niso uspela.

Univerza Indiana, Bloomington

Za to univerzo je v arhivu v sklopu Fulbrightovega programa zabeležen samo podatek za leto 1986, ko je tam gostovala kot lektorica slovenskega jezika Helga Glušič.

Univerza Yale, New Haven, Connecticut

V letu 1985-1986 je na tej univerzi v okviru programa poučevala Marta Greenberg.¹³

¹³ V letu 1990 je v poletnem tečaju poučevala slovenščino tudi na Univerzi Kalifornija preko štipendije, ki jo je razpisal *American Council of Learned Societies* – ACLS (Svet znanstvenih združenj). V študijskem letu 1990-1991 pa je začela z lektoratom slovenskega jezika na Univerzi Indiana v okviru poletne šole slovanskih jezikov, prav tako finančno podprt s strani ACLS. Potekal je vsako drugo leto do leta 1998 (Arhiv Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik).

5. SITUACIJA V 21. STOLETJU

5.1. UNIVERZA V KANSASU, LAWRENCE

Kansaška univerza je ena izmed univerz z daljšo dobo poučevanja slovenščine, ki se je začela v 80. letih s Fulbrightovimi štipendisti, v 90. letih pa je z njo ob rednih predavanjih iz slovanskega jezikoslovja in dialektologije po potrebi nadaljeval prof. dr. Marc Greenberg.

Leta 2001 je univerza zaposlila lektorico hrvaščine Marto Pirnat-Greenberg, ki se je isto leto prostovoljno in neobvezno odločila še za izvajanje lektorata slovenskega jezika ter po devetih letih dosegla, da je tudi ta lektorat postal del njenih rednih delovnih obveznosti, čeprav se vsebina učnega načrta s tem ni spremenila. V poročilu za Komisijo STU je za leto 2013 poročala, da je lektorat slovenščine fakultativni predmet in se poučuje po potrebi. Naslov predmeta se glasi *Readings in Slavic Language: Slovene (SLAV 561)* in po njenih besedah ne predvideva običajnega jezikovnega tečaja na določeni stopnji, ampak individualno delo s študenti, za katere velja pogoj predznanja vsaj enega slovanskega jezika, kar jim omogoča samostojni študij pod vodstvom lektorja in hitro usvajanje jezika. Za lektorat se večinoma odločajo študenti slavisti v višjih letnikih dodiplomskega študija in podiplomski študenti zaradi različnih raziskovalnih načrtov na področju, povezanem ali s slovenskim jezikom ali s Slovenijo, nekaj pa je tudi takih, ki jih pritegne eksotičnost jezika. Glede na to, kdo in s kakšnimi razlogi se odloči za lektorat, M. P. Greenberg sproti prilagaja program, a kljub temu skuša posredovati študentom kar najširše možno znanje o slovenščini in slovenski kulturi. Za učinkovito učenje jezika je po njenih izkušnjah bistveno prepoznati in upoštevati razlike s študentovim predhodnim slovanskim jezikom, ki je po navadi hrvaščina ali ruščina, saj na ta način hitreje razumejo slovenski jezikovni sistem, v vsakem primeru pa jim je na začetni stopnji v pomoč angleščina, v nadaljevanju pa pouk poteka večinoma v slovenščini.¹⁴

Zaradi povpraševanja po možnosti samostojnega poučevanja slovenščine in pomankanju ustreznih tovrstnih priročnikov v ZDA je v letu 2008 na pobudo britanske založbe Routledge začela pisati novo izdajo učbenika za samostojno učenje slovenščine z naslovom *Colloquial Slovene*, ki ga je zaključila pred dvema letoma ter tako obogatila in posodobila strokovno literaturo za učenje slovenščine kot tujega jezika (Zalokar Oražem: 2012).

¹⁴ Navedene informacije so pridobljene preko e-poštne korespondence z go. Greenberg.

5.2. CLEVELANDSKA DRŽAVNA UNIVERZA, OHIO

Cleveland je mesto z največjim deležem slovenskih izseljencev v ZDA, kjer ameriški Slovenci na vseh področjih javnega življenja z raznimi slovenskimi društvi, katoliškimi župnijami, z ustanavljanjem lastnih časopisov in slovenskih šol skrbijo za ohranjanje slovenske identitete. Po besedah dr. Zvoneta Žigona (2008), bivšega generalnega konzula Republike Slovenije v Clevelandu, sta za preživetje slovenske identitete bistveni zadnji dve migraciji v 60. in 70. letih, saj iz njiju prihajajo mlade generacije, ki v teh društvih delujejo najbolj aktivno in kažejo največ zanimanja za slovenski jezik. To je leta 2008 vodilo do uvajanja novih programov za poučevanje slovenskega jezika tudi na fakultetni ravni, ko je bil na Clevelandski državni univerzi ustanovljen Center za slovenske študije (Spletna stran Generalnega konzulata Republike Slovenije v Clevelandu: <http://cleveland.konzulat.si/index.php?id=841>).

Znotraj Centra se je istega leta pod okriljem programa *Slovenščina na tujih univerzah* CSDTJ začel izvajati lektorat slovenskega jezika pod vodstvom Luke Zibelnika. Iz arhiva CSDTJ je razvidno, da ima lektor poleg osnovnega dela tudi druge pomembne zadolžitve; skrbeti mora za strokovno izpopolnjevanje učiteljev v slovenskih sobotnih in nedeljskih šolah v ZDA, poučuje slovenščino tudi v obliki večernih jezikovnih tečajev v okviru katere od jezikovnih šol v Clevelandu, po potrebi pa mora organizirati poletne taborne za slovenske srednješolce, ki niso zmožni obiskovati univerze, a so že zaključili sobotne slovenske šole.

Do leta 2012 je bila slovenščina hkrati poučevana na Lakeland Community College in Clevelandski državni univerzi, nato pa so se zaradi njune geografske bližine odločili le za slednjo. Tečaj je sestavljen iz štirih posameznih delov, trajajoč skupaj 2 študijski leti: začetniški tečaj 1, začetniški tečaj 2, nadaljevalni tečaj 1 in nadaljevalni tečaj 2, vsak ovrednoten s 4 krediti. Poleg samega jezikovnega tečaja se študenti spoznajo tudi s slovensko zgodovino, kulturo, literaturo in trenutno situacijo v državi. Po besedah L. Zibelnika letno število študentov niha, a se vselej vrti med 30 in 40. Letos so odprli nov spletni razred, v katerega se je vpisalo preko 50 novih študentov. Zibelnik je zanj pripravil učbenik in kot prvi uporabil dostopne spletne programe za to vrsto poučevanja.¹⁵

¹⁵ Podatki s spletne strani Centra za slovenske študije (<http://www.csuohio.edu/class/slovenian/o-nas>) in iz e-poštne korespondence z g. Zibelnikom.

5.3. UNIVERZA WASHINGTON, SEATTLE

Univerza v Washingtonu do leta 2009 ni prakticala poučevanja slovenščine, kar je mogoče sklepati po neuspešnem iskanju virov in potrditvi izrednega profesorja slovanskih jezikov in književnosti Michaela Bigginsa¹⁶ - trenutnega lektorja slovenskega jezika na tamkajšnji univerzi.

Kot je povedal v intervjuju z Agato Tomažič (2013) je slovenščino spoznal med podiplomskim študijem na Univerzi v Kansasu preko predavanj Fulbrightovih štipendistov, kar ga je spodbudilo, da se je leta 1980 udeležil *Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture* v Ljubljani ter kmalu za tem začel s prevajanjem slovenskih literarnih del.

Tečaj slovenščine ni njegova glavna naloga, ampak je na univerzi zaposlen kot vodja tamkajšnje univerzitetne knjižnice z nalogo dopolnjevati slavistične zbirke, ki so ene izmed najmočnejših v ZDA. Kljub temu se je leta 2009 na pobudo posameznih študentov odločil za poučevanje slovenskega jezika v okviru začetnega in nadaljevalnega tečaja, kamor se skupno letno vpiše največ 5 študentov, zaradi česar ne more računati na podporo ljubljanske univerze, a zaradi ljubezni do jezika in literature opravlja to delo brezplačno v svojem prostem času, v študijskem letu 2013/2014 pa je začel tudi s tečajem slovenske literature 20. stoletja. S svojimi jezikovnimi in literarnimi tečaji cilja predvsem na podiplomske študente slavistike, germanistike, romanistike in drugih strok, ki so kakorkoli povezani s Slovenijo in si želijo znanja sorodne literature in kulture.

¹⁶ Vir: Intervju z Michaelom Bigginsom, Agata Tomažič, Pogledi, let.4, št. 20, 23. 10. 2013 in e-poštna korespondenca z g. Bigginsom.

6. ZAKLJUČEK

Pregled položaja slovenskega jezika na ameriških visokošolskih ustanovah je skozi stoletje pokazal zanimivo dinamiko na tem področju, ki je v veliki meri bila in je še vedno odvisna predvsem od zavzetosti in samoiniciative posameznikov, kar je za majhen jezik, kot je slovenščina, ključnega pomena. Za prvi prodor slovenskega jezika na ameriške univerze je sicer zaslužen ameriški profesor slovanskih jezikov Clarence A. Manning, pod vodstvom katerega je Oddelek za slovanske jezike na Columbijski univerzi razpisal prvi študij slovenščine, kasnejši uspehi pa so v večini rezultat slovenskih rojakov, ki so poskrbeli za uveljavljanje slovenskega jezika v ZDA že pred rojstvom Republike Slovenije. Pomembno vlogo pri tem so imeli tudi Fulbrightovi štipendisti s svojimi gostovanji in poučevanjem slovenskega jezika na različnih univerzah, kar je pripomoglo k širitvi jezika na univerzitetni ravni v ZDA.

Pri vsem tem pa ne gre pozabiti tudi tujih profesorjev kot sta Marc Greenberg in Michael Biggins, ki jih je izključno privlačnost slovenskega jezika vodila tako daleč, da so se odločili za poučevanje le tega, čeprav to ni njihovo primarno delo, a kljub temu prostovoljno skrbijo in promovirajo naš jezik.

Če za zaključek tega pregleda primerjamo današnji položaj in razširjenost slovenščine na ameriških visokošolskih ustanovah s prejšnjim stoletjem, hitro pridemo do ugotovitve, da je bilo njeno pojavljanje v preteklosti veliko bolj razširjeno kot danes, ko je zastopana le na treh univerzah. Temu lahko kot vzrok pripišemo premajhno zavedanje Slovenije o pomembnosti ohranjanja in ustanavljanja novih lektoratov slovenskega jezika po svetu, ki lahko znatno pripomorejo k prepoznavnosti in uveljavljanju Slovenije v tujini.

7. VIRI IN LITERATURA

Lenček, Rado, 1987: Slovenski jezik in literatura na Columbijski univerzi v New Yorku. Iz angleščine prevedla Ljubica Črnivec. *Jezik in slovstvo* 33/1. Str. 33-36.

Manning, Clarence A., 1935: Slavonic Studies in the United States. *Modern Language Journal*. Mar35, Vol. 19 Issue 6, p. 425-432.

Kobal, Andrew, 1975: *Svetovni popotnik pripoveduje*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Kobal, Andrej, 1931: Spisi slavista dr. Manninga. *Dom in svet (Ljubljana)*. Let. 44, št. 10. Str. 527-528. Dostopno preko <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UYQ2CYB7>

Vidovič Muha, A., 1999: Slovenščina na tujih univerzah. *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. Str. 27-33.

Tomažič, Agata, 2013: Joyce sreča Vojnovića. *Pogledi*, let.4, št. 20. Dostopno preko <http://www.pogledi.si/ljudje/joyce-sreca-vojnovica>

Petrič, Franci, 2007: Svetilnik slovenstva. *Družina*. Dostopno preko <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/EFC285FF783F6A79C125727B0035650F?OpenDocument>

E.M., 2008: »Skušam delovati povezovalno«. Osrednji portal za Slovence zunaj meja domovine. Dostopno preko <http://www.mojaslovenija.net/ljudje/politiki/24-intervju-dr-zvone-igon>

L. Z., M. N. Š, 2011: Državna univerza v Clevelandu; Med študenti tudi dekan. *Delo*. 2. junij. Str.16.

Zalokar Oražem, Cvetka, 2012: Učiti Američane slovenščino je pravi užitek. *Revija Ona*. 11. sept.

Glas Slovenije, 1998, let. 5, št. 117, str. 10. Dostopno preko <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-TUNPPTMU>

Primorski slovenski biografski leksikon, 1982-1983, 8., 9. snopič. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. Str. 76-79, 277-280.

Enciklopedija Slovenije, ur. Marjan Javornik, 1991-1992, knjiga 5, 6. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. 166, 128.

Veliki slovenski biografski leksikon, ur. Tončka Stanonik in Lan Brenk, 2008, knjiga 1. Ljubljana : Mladinska knjiga. Str. 288.

Filozofska fakulteta, častni člani Slavističnega društva Slovenije: www.ff.uni-lj.si/slovjez/sds/lencek.html (Dostop 22. 7. 2014)

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik: <http://www.centerslo.net/> (Dostop: 15. 7. 2014)

Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije, razdelek *Fulbrightov program*: <http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/fulbright-program/> (Dostop 18. 7. 2014)

Generalni konzulat Republike Slovenije v Clevelandu, razdelek *slovenska skupnost v ZDA*: <http://cleveland.konzulat.si/index.php?id=841> (Dostop 18. 7. 2014)

Society for Slovene Studies: http://www.slovenestudies.com/misc/SSS_factsheet.pdf (Dostop 29. 8. 2014)

Cleveland State University: <http://www.csuohio.edu/class/slovenian/o-nas> (Dostop 29. 8. 2014)

Bureau of Educational and Cultural Affairs: <http://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright> (Dostop 29. 8. 2014)